

2.- ARRI-BARRI AROA

K.a.'tik 8000n. urte-inguruan leiak eta izotzak joan ziran eta giro epela agertu. Aldakuntza onek bizikerea be oso-osoan aldatu eban eta orduko gizartean edestiko iraulketarik aundiena ekarri eban: Eiztariak aberedun biurtu ziran eta batzailleak lurgin. Etxeak ikusten asi gara zeleetan eta etxe-inguruan beiak eta txarriak, mendietan artzaiñak eta soloetan garia. Len alde batetik bestera ebiltzan eta orain toki baten geratu dira, teilladun etxeak egin da, mendietan geratzen dira artzaiñen "ormaetxeak".

Orra or milloiak urteetan baiño aldakuntza aundiagoa pare bat milla urtetan.

2.1. OITURA BARRIAK

Bizikera barri onek oitura barriak be ekarri dauz: Neandertal-gizona betiko galdu zan baiña cromagnon'ak aldakuntza aundi au onartu eta jarraitu egiten dau.

Auazoak sortu dira eta auzoetan bat da sendi-buru, besteak baiño aberatsagoa illobietan ikusten dan lez.

Emakumeak egiten dabe lurgintza-lana asieran eta lan ori egiteak emakumeai aginpidea emon eutsen eta sasoi orretan "matriarkado" egoan emen. Gizonak buztin-lana eta geroago burdin-lana artuko dabe, baiña ori beeragoko maillakoa da.

Auazoak uriko bizitza antzekoa dauke, etxe artean kale-antzekoak dirala, eta etxe-barruetan egiten dabez illobiak.

Auzorik zarrenak lur gogorrezko etxeak daukez, arriak oiñarrian dirala, eta orain artean biribillak izan dira, orain asten dira biribillaren aurrean laukizkoak egiten.

Euna egiten be ikasi dabe eta liñoa artzen dabe soloe-tan.

2.2. LANABESAK

Aldi onetan be arria lantzen da lanabesak egiteko baiña askoz obeto landua da: Aizkorak, aiztoak, aitzurrak, segak, esku-errotak, zorrotzagoak dira eta segak zurez be egiten dabez.

K.a.'tik 5500 urtean, arriaren ordezt metala erabilten asten dira eta apaingarri lez urrea ta zidarra erabilten dira.

K.a.'tik millagarren urte inguruan asten dira burdin-billa oster luzeak, batez be fenizioenak, eta orretarako indar aundia artzen dabe itxas-ontziak.

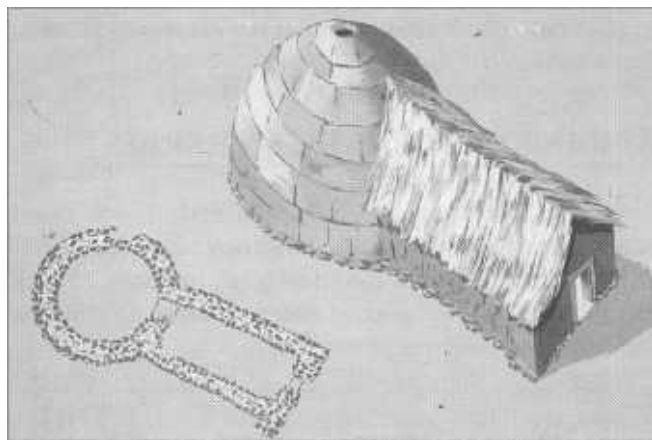
Burdiña k.a.'tik 1200n. urte inguruan aurkitu zan eta burdiñearen aldi onek zati bi ditu: Hallstatt k.a.'tik 500'era arte eta La Tene k.a. 100 urtera arte. Aldi onetan keltak dira nagusi curen ardiakaz Europa'ren egoalde osoan. 800n. urte inguruan artu eban indarra gure artean burdiñeak eta indar aundia artu be, Europa osoan salduko dira Euskalerriko burdiñak.

2.3. ARTZAIÑEN ETA LURGIÑEN ERLEJIÑO

Aurreko sasoiaren ez egoan aztikeria baiño eta piztiak ziran gai. Orain erlejiño-bizikizun barriak sortzen dira: Illak ondo zaintzen ez ba'dira etorri egiten dira eta kalte egin, eta ori il-ostean arimea bizi dalako. Orregaitik egingo dira arri-aundizko oroigarriak illobien gaiñean.

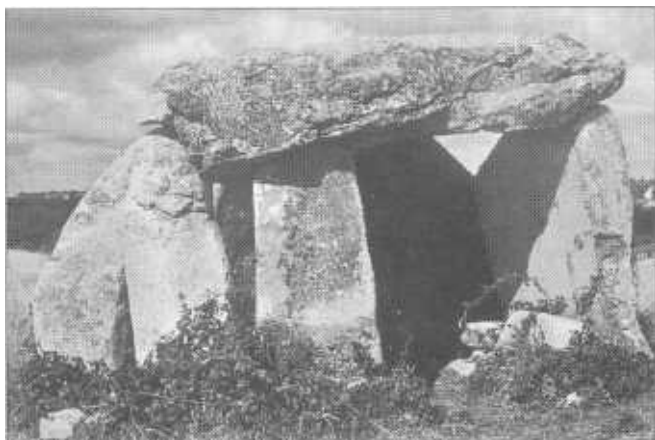
2.4. ARRIBARRI AROKO EDERTIA

Etxeak: Leizetatik urten ziranean etxeak egin ebezan, arrizko oiñarriak ipiñi eta gaiña zoi-errezkoa dala. Asieran biribilla zan etxea, gero, lautua eta gero sarreran lautua eta atzean biribilla.

Etxea asieran biribilla zan. gero laukizkoa ta biribilla

Baiña aldi onetan ez da etxea garrantzirik geien daukan eder-lana, illobiak baiño: Menhir deritxon arri zorrotza, dolmen edo triku-arri deritxon goitik bera eta ezkerretik eskumara ipiñitako arri-losakaz egiña, lerroak menhirak alkarren atzean doazenean, kromletxak toki biribilla inguratzen dabenean, lurpean dagozan illobiak eta emen be dolmenak eta bitarteak dagoz.

Dolmena illobiaren gaiñea da: arriak goitik bera eta onein gaiñean zabaletara. Barruan illen autz erreak eta gomutakiak.

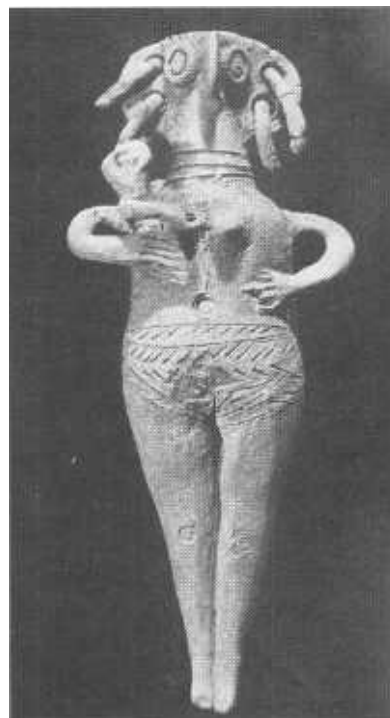

Arri zorrotzak edo menhirak lerroetan be agiri dira.

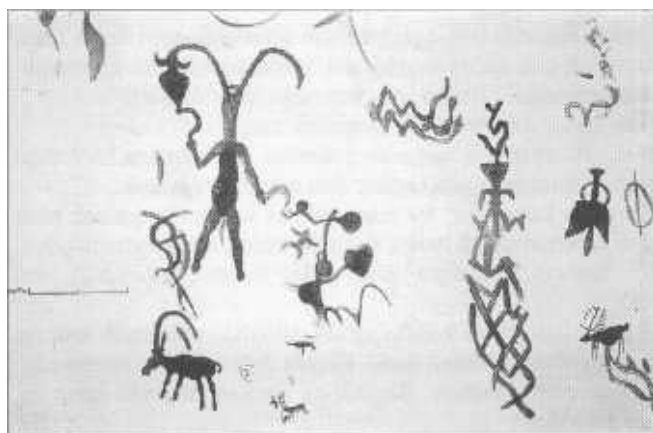
2.5. IRUDIGINTZA ETA MARGOLARITZA.

Jainko-amaren irudi diranak ugari agertzen dira, aundiak naiz txikiak, eta illarriak edo estelak be ugari

Arribarri aroko margo-lana be ez dira lengoak lakoak: Irudi biziak galdu eta lerroz egindakoak ugaritzen dira.

Emakume-irudia; lurrez eta burdin oriz (Jainko Ama)

Irudiak margotzeko era barria: eskemaduna

2.6. BUZTINGINTZA eta BITXI-LANA

Sortaldean k.a. 6500 urtean agertzen dira buztin-lanak: Asieran gitxi edertua da baiña gero gauza benetan ederrak agertzen dira.

Bitxiak egiteko oiturea geroagokoa da, La Tene sasoi-koa. Suiza'tik Europa'ko egoalderantz zabaldu zan.

Gogoan izan, Europa'n burdin-aroko gizon oneik zabal dabiltzan artean, Grezia'n jakinzaleak edo filosofo aundiak daukaguzala eta Erromatarrak euren legeak egiten asita dagozela.

OLAZAR'tar Martin'ek.